

Bezoekersregeling op veehouderij - bedrijven in het kader van aangifteplichtige dierziekten

Quick-scan bezoekersregeling MKZ-crisis 2001

Monique van Laarhoven
Mirjam Snijdelaar
Tonnie Greutink

**landbouw, natuurbeheer
en visserij**

© 2002 Expertisecentrum LNV, Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Rapport EC-LNV nr. 2002/114
Ede/Wageningen

Teksten mogen alleen worden overgenomen met bronvermelding.

Deze uitgave kan schriftelijk of per e-mail worden besteld bij het Expertisecentrum LNV onder vermelding van code 2002/114 het aantal exemplaren.

Oplage 50 exemplaren

Samenstelling Monique van Laarhoven, Mirjam Snijdelaar, Tonnie Greutink

Druk Ministerie van LNV, directie IFA/Bedrijfsuitgeverij

Productie Expertisecentrum LNV
Bedrijfsvoering/Vormgeving en Presentatie
Bezoekadres : Galvanistraat 7
Postadres : Postbus 482, 6710 BL Ede
Telefoon : 0318 671400
Fax : 0318 624737
E-mail : Balie@eclnv.agro.nl

Voorwoord

Het Expertisecentrum LNV heeft op verzoek van directie VVA een quick-scan uitgevoerd naar de bezoekersregeling van de Mond- en Klauw Zeer (MKZ) crisis 2001. Tijdens deze crisis is de bezoekersregeling vaak gewijzigd. In dit rapport zijn de wijzigingen in kaart gebracht en is nagegaan of de bezoekersregeling tijdens de crisis voor alle betrokken partijen duidelijk was. De bezoekersregeling is beoordeeld door een aantal organisaties. De knelpunten die hieruit zijn voortgekomen zijn geïnventariseerd. Tot slot is een advies gegeven over de opzet van een bezoekersregeling en over een verbetering van de communicatie met de boeren/burgers over de bezoekersregeling. De verwachting is dat dit rapport helderheid verschaft over de invulling van de bezoekersregeling en tevens een bijdrage levert aan het MKZ-draaiboek. De opzet van de in dit rapport voorgestelde bezoekersregeling is ook toepasbaar voor andere aangifteplichtige ziekten.

Tot slot wil ik de organisaties bedanken die bijgedragen hebben aan de beoordeling van de bezoekersregeling.

Drs. R.P. van Brouwershaven
Directeur Expertisecentrum LNV

Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
1.1	Achtergrond	7
1.2	Aanleiding	7
1.3	Doelstelling	7
1.4	Aanpak	8
1.5	Leeswijzer	8
2	Bezoekersregeling MKZ-crisis 2001	9
3	Praktijkervaringen	11
3.1	Interviews LTO-Nederland	11
3.2	Interviews RVV	12
3.3	Interview ID-Lelystad	13
3.4	Interview AID	14
3.5	Kernpunten uit de interviews	15
4	Basissituatie bij bezoekersregeling	17
4.1	Bezoekers	17
4.2	Woongedeelte versus bedrijfsgedeelte	18
4.3	Aangifteplichtige dierziekten	18
	Dierziekte	18
4.4	Communicatie	18
4.5	Regels of zorgplicht?	19
5	Advies bezoekersregeling	21
5.1	Beschrijving bezoekersregeling	21
5.1.1	Zorgplicht	21
5.1.2	Standaard bezoekersregeling	21
5.1.3	Aangescherpte bezoekersregeling	22
5.1.4	Crisis bezoekersregeling	22
5.2	Overzicht bezoekersregeling	23

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

Een uitbraak van een besmettelijke dierziekte moet om sociale, economische en ethische redenen koste wat het kost, voorkomen worden. Aangezien Nederland een dichtbevolkt land is met veel veehouderij, is het risico op verspreiding van besmettelijke dierziekten erg groot. Bij een uitbraak van een besmettelijke dierziekte wordt de schade beperkt gehouden indien het virus in de kiem wordt gesmoord en zich niet kan verspreiden. Aangezien de verspreiding van veel virussen via menselijk contact plaats kan vinden, is het van belang dat in crisistijd regels ten aanzien van bezoekers voorhanden zijn die dit risico tot een minimum beperken. In dit rapport worden deze regels aangeduid met de bezoekersregeling.

1.2 Aanleiding

In 2001 heeft Nederland te maken gehad met een uitbraak van MKZ. Tijdens de evaluatie van deze uitbraak kwam de vraag naar boven in hoeverre gebruik is gemaakt van een bezoekersregeling. Een vaststaand feit was dat voorafgaand aan de MKZ-crisis geen bezoekersregeling in het draaiboek aanwezig was. De bezoekersregeling is opgezet en ingevoerd tijdens de crisis en daarna diverse malen gewijzigd. Tijdens een crisis bestaat de behoefte aan duidelijke en heldere regelingen. Het veranderen van regels moet zoveel mogelijk vermeden worden. Toen recent in Duitsland varkenspest uitbrak, werd ingezien dat er behoefte is aan een algemeen toepasbare bezoekersregeling. De ervaringen van de MKZ-crisis worden gebruikt om aan te geven hoe deze algemeen toepasbare bezoekersregeling kan worden opgezet.

1.3 Doelstelling

Doel van dit rapport is een advies te geven over het opzetten van een duidelijke bezoekersregeling. Daarbij wordt onderscheid gemaakt in de fasen; standaard, aangescherpt (uitbraak in buitenland, dreiging in Nederland, einde uitbraak Nederland) en crisis (uitbraak in eigen land). Het moet een algemene bezoekersregeling worden die geldt voor alle aangifteplichtige dierziekten waarbij persoonscontacten een rol spelen bij de verspreiding. Dit rapport gaat niet in op bezoekers uit het bedrijfsleven met een eigen vertegenwoordiging (b.v. transporteurs van melk, eieren, vee, voer en mest). Voor deze bezoekers worden maatregelen getroffen betreffende het bezoek aan veehouderijbedrijven vanuit de organisatie zelf. De bezoekers die in dit rapport wel worden meegenomen zijn onder andere politie, brandweer, dokter, thuiszorg, klauwverzorger, dierenarts, veeverloskundige, controleur, loonwerker, aspergesteker, recreant, bezoeker van een kinderboerderij, wandelaar, ruiter en klant van boerderijwinkel.

1.4 Aanpak

In dit rapport wordt eerst de bezoekersregeling MKZ-crisis 2001 geëvalueerd. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de onderhoudsmodule: “veel gestelde MKZ vragen” die tijdens de crisis door het Ministerie van LNV is opgericht. Daarnaast worden diverse landbouw- en beleidskundige partijen geïnterviewd over de bezoekersregeling MKZ-crisis 2001 en over de op te stellen nieuwe bezoekersregeling. De knelpunten, voortkomend uit deze interviews, worden beschreven. Vervolgens wordt met behulp van de verzamelde informatie een nieuwe bezoekersregeling voorgesteld, geldend voor alle aangifteplichtige dierziekten waar persoonscontacten een rol spelen bij de verspreiding.

Het woord ‘bezoeker’ is een ruim begrip. Bezoekers waarvoor de bezoekersregeling ten tijde van de MKZ-crisis was opgesteld, waren alle bezoekers van agrarische bedrijven. In dit rapport worden bezoekers van agrarische bedrijven opgedeeld in bezoekers van het woongedeelte en bezoekers van het bedrijfs gedeelte. In hoofdstuk 4 wordt het onderscheid tussen het woongedeelte en bedrijfs gedeelte beschreven. Bezoekers van het woongedeelte zijn altijd toegestaan. De bezoekersregeling wordt niet opgesteld voor bezoekers van het woongedeelte en ook niet voor bezoekers van het bedrijfs gedeelte afkomstig uit het bedrijfsleven met een eigen vertegenwoordiging (b.v. transporteurs van melk, eieren, vee, voer en mest). De bezoekersregeling wordt alleen opgesteld voor bezoekers van het bedrijfs gedeelte zonder eigen vertegenwoordiging.

1.5 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de bezoekersregeling van de MKZ-crisis 2001 weergegeven. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in de alertfase (uitbraak Engeland en Frankrijk), de verdenkingsfase (verdenking MKZ in Nederland), de uitbraakfase en de afbouw fase (4 weken na de laatste uitbraak). In hoofdstuk 3 worden de praktijkervaringen komend uit de interviews met diverse landbouw- en beleidskundige partijen beschreven. Hoofdstuk 4 geeft de knelpunten komend uit de evaluatie van de bezoekersregeling van MKZ-crisis 2001. Tenslotte geeft hoofdstuk 5 een advies over de nieuwe bezoekersregeling, met een voorstel voor een nieuwe regeling.

2 Bezoekersregeling MKZ-crisis 2001

In februari 2001 werd in een slachthuis in Engeland MKZ ontdekt. In Nederland nam het ministerie van LNV direct een aantal preventieve maatregelen. In maart 2001 dook MKZ op in Frankrijk. Weer werden door LNV de nodige voorzorgsmaatregelen genomen. Op 21 maart 2001 werd, na een aantal onzekere dagen, het eerste geval van MKZ in Nederland vastgesteld. Onmiddellijk trad een landelijk maatregelenpakket in werking: 72 uur stand-still. Toen kwam ook een bezoekersregeling van de grond die niet was opgenomen in het draaiboek. De bezoekersregeling is tijdens de MKZ-crisis en daarna diverse keren gewijzigd. In dit hoofdstuk wordt de bezoekersregeling chronologisch en op hoofdlijnen uiteengezet. Dit geeft een duidelijk overzicht over de hele bezoekersregeling en dient als handvat bij het opstellen van een standaard bezoekersregeling.

Uitbraak MKZ in Engeland en Frankrijk

Er was in Nederland geen sprake van een bezoekersregeling.

Ernstige verdenking MKZ in Nederland

Er was in Nederland geen sprake van een bezoekersregeling.

Uitbraak in Nederland

Er is een bezoekersregeling opgezet die geldt binnen het beschermings- en toezichtgebied (BT-gebied) en één die geldt buiten het BT-gebied. Onder het BT-gebied wordt verstaan, het gebied binnen een straal van 10 kilometer rond een besmet bedrijf. Het kan ook voorkomen dat het gebied wordt afgebakend door natuurlijke grenzen.

Voor het ontvangen van bezoek in het woongedeelte moet de houder van evenhoevigen er voor zorgen, minstens door het plaatsen van een fysieke afscheiding, dat elk contact tussen bezoekers en evenhoevigen is uitgesloten. Daarnaast moet de houder alles in het werk stellen om besmetting met of verspreiding van het MKZ-virus te voorkomen (b.v. door hygiënemaatregelen). Ook is het noodzakelijk dat de houder voorkomt dat bezoekers in contact komen met bedrijfsafval en andere zaken, die het MKZ-virus kunnen dragen, b.v. rauwe melk en mest. Zolang een houder van evenhoevigen zich houdt aan deze regels, dus onder meer de evenhoevigen zó gescheiden houdt, dat geen contact mogelijk is met de bezoekers, kan hij bezoekers in het woongedeelte ontvangen. Houdt hij zich niet aan de regels, dan kan hij strafrechtelijk vervolgd worden. Dit kan leiden tot forse boetes. Ook voor recreatieoorden, zoals dierentuinen, campings en boerderijcampings, gelden deze regels. Die kunnen dus in beginsel geopend blijven, mits de bepalingen strikt worden nageleefd.

Het bezoek dat is toegestaan op het bedrijfsgebouw wordt tot een minimum beperkt. Het bezoek dat wel is toegestaan, moet aan de volgende eisen voldoen:

- De bezoeker ondergaat reiniging en ontsmetting voordat hij een bedrijfsgebouw betreedt en voordat hij het bezochte bedrijf verlaat.
- De bezoeker gebruikt zoveel mogelijk de gereedschappen die al op het bedrijf aanwezig zijn. Indien het gebruik van andere gereedschappen nodig is, dan moeten die worden gereinigd en ontsmet volgens een goedgekeurd hygiëneprotocol.

- Indien een bezoeker met een vervoermiddel op het erf komt, is reiniging, ontsmetting en registratie verplicht.
- De veehouder dient een register bij te houden van de bezoeken, met daarin:
- naam, adres en woonplaats van de bezoeker, reden van het bezoek, (indien van toepassing) aard en kenteken van het vervoermiddel van de bezoeker en tijdstippen van aankomst en vertrek.

Onderstaand wordt weergegeven welke bezoekers wel en welke bezoekers niet werden toegelaten op het bedrijfsgebouwe tijdens de MKZ-crisis 2001.

Regeling binnen het BT-gebied

- Bezoek aan veehouderijbedrijf met evenhoevigen:
 - verboden voor alle bezoekers, behalve voor dierenartsen en monteurs bij acuut gevaar;
 - verboden recreatiebedrijven te bezoeken waar evenhoevigen staan.
- Bezoek aan veehouderijbedrijf met evenhoevigen als hobby (geen bron van inkomsten):
 - verboden voor alle bezoekers behalve bij acuut gevaar.
- Bezoek aan veehouderijbedrijf zonder evenhoevigen:
 - verboden voor alle bezoekers, behalve dierenartsen, monteurs, loonwerkers;
 - bezoek weer toegestaan 2 dagen na de eerste uitbraak.

Regeling buiten het BT-gebied

- Bezoek aan veehouderijbedrijf met evenhoevigen:
 - verboden voor alle bezoekers, behalve voor dierenartsen en monteurs bij acuut gevaar;
 - voor recreatiebedrijven geldt dat elk contact tussen evenhoevigen en bezoekers moet worden uitgesloten. Indien dit niet gegarandeerd kan worden, moet het bedrijf/terrein worden afgesloten voor bezoekers (13-04-2001).
- Bezoek aan veehouderijbedrijf met evenhoevigen als hobby (geen bron van inkomsten):
 - verboden voor alle bezoekers behalve bij acuut gevaar.
- Bezoek aan veehouderijbedrijf zonder evenhoevigen:
 - verboden voor alle bezoekers, behalve dierenartsen, monteurs, loonwerkers;
 - bezoek weer toegestaan 2 dagen na de eerste uitbraak.

Vier weken na de laatste uitbraak van MKZ in Nederland

Regeling binnen het BT-gebied

- Bezoek aan veehouderijbedrijf met evenhoevigen:
 - bezoekers toegestaan die met het oog op de uitoefening van beroep of bedrijf het bedrijfsgebouw betreden.
- Bezoek aan veehouderijbedrijf met evenhoevigen als hobby:
 - bezoekers toegestaan die met het oog op de uitoefening van beroep of bedrijf het bedrijfsgebouw betreden.
- Bezoek aan veehouderijbedrijf zonder evenhoevigen
 - bezoekers toegestaan .

Regeling buiten het BT-gebied

- Bezoek aan veehouderijbedrijf met evenhoevigen:
 - bezoekers toegestaan die met het oog op de uitoefening van beroep of bedrijf het bedrijfsgebouw betreden.
- Bezoek aan veehouderijbedrijf met evenhoevigen als hobby:
 - bezoekers toegestaan.
- Bezoek aan veehouderijbedrijf zonder evenhoevigen:
 - bezoekers toegestaan.

3 Praktijkervaringen

Bij het opstellen van een succesvolle bezoekersregeling is het belangrijk de praktijk erbij te betrekken. De regeling moet efficiënt, controleerbaar, uitvoerbaar en handhaafbaar zijn. Daarom worden in dit hoofdstuk de praktijkervaringen met de MKZ-crisis 2001 van LTO-Nederland, RVV, ID-Lelystad en AID beschreven. Tevens is aan deze organisaties gevraagd hoe een succesvolle bezoekersregeling er volgens hun uit moet zien.

3.1 Interviews LTO-Nederland

Binnen LTO-Nederland zijn deskundigen op het gebied van rundvee en varkens geïnterviewd.

Effectiviteit

Volgens LTO-Nederland was de effectiviteit van de bezoekersregeling MKZ-crisis 2001 voor de varkenshouderij goed. De varkenshouderij kent een structurele bezoekersregeling. Er is een permanente, fysieke scheiding aangebracht tussen het woongedeelte en bedrijfsgedeelte. Bezoekers zijn verplicht zich te registreren, te douchen en om te kleden. In crisistijd is het moeilijk om bezoekerspatronen bloot te leggen. Op gemengde bedrijven is het moeilijker om een permanente scheiding te maken tussen woongedeelte en bedrijfsgedeelte, omdat deze grenzen vaak minder duidelijk zijn.

Controleerbaarheid

In de varkenshouderij wordt de noodzaak van de bezoekersregeling ingezien. Daarom is er ook sprake van naleving van de regeling. De checks die kunnen worden ingebouwd zijn het opnemen van een registratiesysteem in het kwaliteitssysteem van het bedrijfsleven (b.v. routebeschrijving). Dierenartsen, KI, voerleveranciers en melkcontroleurs houden een routebeschrijving bij en dit moet overeenkomen met het registratiesysteem van de veehouder.

Werkbaarheid

In de varkenshouderij gaf de bezoekersregeling weinig problemen. De onduidelijkheid was echter groter over de bezoekers van het woongedeelte (schoolkinderen, dokter, bakker, kruidenier, kapper, tante uit Amsterdam etc.). In de beginperiode na een uitbraak is het advies van het vermijden van elk contact tussen agrariërs voor te stellen, maar dit moet snel versoepeld worden zodra alle contacten van de besmette bedrijven in kaart zijn gebracht. Ook dan is het weer belangrijk dat een goede scheiding wordt aangebracht tussen woongedeelte en bedrijfsgedeelte.

Handhaafbaarheid

Een moeilijkheid die bij handhaafbaarheid komt kijken, zijn de recreatiebedrijven, boerderijwinkels en de hobbyboeren. Deze moeten dezelfde regels krijgen als alle andere veehouderijbedrijven. Voor boerderijwinkels kan het schone weg- vuile weg principe gaan gelden.

De handhaafbaarheid heeft ook met verschillende gebieden in Nederland te maken. Bij de rundveehouderij zag men grote verschillen in naleving van de bezoekersregeling tussen verschillende gebieden in Nederland. Hoe verder de rundveehouderij verwijderd was van het 'crisis-gebied' hoe minder serieus alle maatregelen werden genomen en hoe meer de regels ontdoken werden. Dit geldt

waarschijnlijk voor alle sectoren. Hoe verder een gebied verwijderd is van het 'crisis-gebied' hoe minder makkelijk de consequente naleving. Ook hierbij geldt dat de bewustwording van mensen zeer belangrijk is. Afstand is in Nederland maar een relatief begrip, want eigenlijk is alles dichtbij. Tevens zijn gemengde bedrijven een probleem. Deze bedrijven zijn vaak op papier gemengd, maar in de praktijk zijn ze gescheiden of op twee verschillende locaties.

Communicatie

In vreedetijd moet gestart worden met de communicatie over het belang van een bezoekersregeling. Er moet worden uitgelegd wat de achtergrond is van de bezoekersregeling, wat het belang is van de bezoekersregeling en hoe het gewenste resultaat bereikt kan worden. Het is erg belangrijk dat dit proces in vreedetijd plaats vindt en niet in crisistijd. De communicatie kan plaatsvinden via internet, teletekst, nieuwsbrieven, huis-aan-huis-bladen, regionale televisiezenders etc. Deze communicatie was tijdens de MKZ-crisis onder de maat. Met name moet aandacht besteed worden aan bedrijven met recreatie, zorgboerderijen en boerderijwinkels. Veehouderijbedrijven waren over het algemeen beter op de hoogte van de maatregelen zoals die gelden op hun bedrijf. Tot slot geeft LTO-Nederland aan dat de AID en de RVV een belangrijke rol spelen bij de verbetering van de communicatie tijdens een crisis door het geven van eenduidige antwoorden op vragen van boeren en burgers.

Succesvolle bezoekersregeling

Voor een succesvolle bezoekersregeling is ten eerste de bewustwording veel belangrijker dan de controleerbaarheid. Tevens moet een succesvolle bezoekersregeling in ieder geval veterinair getoetst zijn op basis van werkelijke risico's. Verder moet gedacht worden aan een permanente, fysieke scheiding tussen woongedeelte en bedrijfs gedeelte en een goede registratie van al het bezoek bij alle veehouderijbedrijven, inclusief hobbyboeren. In vreedetijd moet aan de (hobby)boeren duidelijk gemaakt worden wat het belang is van deze scheiding en registratie. In crisistijd is het noodzakelijk om de bezoekersregeling aan te scherpen.

Een aanbeveling vanuit LTO-Nederland is om de vereniging van zorgboerderijen en boerderijwinkels aan te schrijven over de bezoekersregeling. Deze kan de leden dan informeren over het belang van de bezoekersregeling en er op aandringen voorzorgsmaatregelen te treffen. Mensen zijn over het algemeen heel erg kritisch naar elkaar toe tijdens een crisis en dan verscherpt het naleven van de bezoekersregeling ook al. Het is wel belangrijk om een lijst op te stellen voor het bezoek dat op het bedrijf mag komen. Er moet een nauwkeurige afweging worden gemaakt wie wel en wie niet op het bedrijf mag worden toegelaten. Dit heeft grote uitwerking op bedrijfsniveau.

3.2 Interviews RVV

Binnen de RVV zijn deskundigen van de afdelingen dierziekten en keuringen geïnterviewd.

Effectiviteit

De effectiviteit van de bezoekersregeling was volgens de RVV goed. Er werd nadruk gelegd op de risico's van dier-mens-mens-dier relaties bij de verspreiding van het MKZ-virus. Deze relaties hebben volgens de RVV wel degelijk een rol gespeeld bij de verspreiding van MKZ in Nederland. Tevens was de RVV erg tevreden dat het naleven van de hygiënevoorschriften werd benadrukt.

Controleerbaarheid

De controleerbaarheid is meer het werkterrein van de AID. Volgens de RVV was de controleerbaarheid niet zo groot, maar de meeste mensen waren buitengewoon voorzichtig omdat ze op de hoogte waren van de risico's. Verder namen de mensen goede preventieve maatregelen, omdat ze een schuldgevoel zouden krijgen als de ziekte op het eigen bedrijf zou uitbreken ten opzichte van zichzelf en de burens. De controleerbaarheid kan verbeterd worden door het verplicht stellen van

persoonsregisters, maar dan moet worden aangenomen dat het eerlijk wordt ingevuld. Het is onmogelijk controles uit te voeren op het correct invullen van de registers tijdens een crisis in verband met de werkdruk.

Werkbaarheid

De RVV heeft wel enkele opmerkingen over de werkbaarheid van de bezoekersregeling met betrekking tot de bezoekers die het veehouderijbedrijf mochten betreden. Het was niet duidelijk welke groepen mensen wel waren toegestaan op het bedrijfsgebouwe wat leidde tot grote verwarring. Verder werd de bezoekersregeling als werkbaar beschouwd. Alleen bezoekers met hoge urgentie mochten het bedrijf betreden en niet-urgente bezoekers tijdelijk niet.

Communicatie

De communicatie tussen de overheid en de boeren/burgers over de bezoekersregeling was de eerste twee weken van de crisis, landbouw breed gezien, onvoldoende. Er moet van te voren vastgesteld worden hoe de regels zijn bij een uitbraak van een aangifteplichtige dierziekte. Verder kan de communicatie tijdens de crisis plaatsvinden via internet en teletekst. Hier heeft bijna iedereen de beschikking over. Voorafgaand aan de crisis (in vrede) moet de aandacht gevestigd worden op internet en teletekst als medium. De regelingen moeten wel in duidelijk Nederlands worden omschreven.

Succesvolle bezoekersregeling

In de standaard bezoekersregeling moet worden opgenomen dat het te allen tijde verboden is om bezoekers toe te laten op het bedrijf, uitgezonderd zakelijk en noodzakelijk bezoek. De definitie 'noodzakelijk' is voor de veehouder vrij te interpreteren. Het is wel verplicht om alle bezoeken te registreren en er moet altijd aan de hygiënevoorschriften worden voldaan. Het is wel een idee om de bezoekers zelf ook een agenda bij te laten houden om contacten nog makkelijker te traceren in geval van uitbraak. Er moet onderscheid gemaakt worden tussen bedrijfsgebouwe en woongebouwe. Bezoekers van het woongebouwe zijn altijd toegestaan. Het is wel verstandig om ook een ontsmettingsbak bij de woonruimte te gebruiken. Auto's moeten op beide ruimten worden verboden. De regeling moet geen ontheffingen toestaan. Dit kost de RVV veel te veel tijd en die is er niet tijdens een crisis. Het traceringsonderzoek naar besmettelijke dierziekten heeft tot nu toe geen aanleiding gegeven om een totaal verbod voor bezoekers in te stellen (zoals in Engeland).

3.3 Interview ID-Lelystad

Effectiviteit

Bij een uitbraak van MKZ is in veel gevallen de oorzaak van virusintroductie op een bedrijf onbekend. Dit betekent dat er op dit moment geen nieuwe inzichten zijn in de verspreidingsmechanismen van het MKZ-virus. Uit de laatste klassieke varkenspest epidemie in Nederland in 1997 bleken de belangrijkste verspreidingsroutes diercontact, gevolgd door transport, persoonscontact en afstand. Dit laatste houdt verband met contacten tussen bedrijven die dicht bij elkaar zijn gelegen, maar waarvan niet kan worden aangeduid wat dit contact precies is geweest. In het algemeen is nog altijd het idee dat een besmettelijke ziekte niet of nauwelijks worden overgedragen via de route dier-persoon-persoon-dier: dus van mens op mens. Uit de recente epidemieën is gebleken dat het virus ook op bedrijven kan worden binnengebracht buiten de BT-gebieden. In principe zou de regeling dus ook voor andere dan BT-gebieden (b.v. Nederland in zijn geheel) moeten gelden.

Succesvolle bezoekersregeling

De bezoekersregeling MKZ-crisis 2001 geldt voor alle veehouderijbedrijven waar MKZ-gevoelige dieren worden gehouden. Het goede aan de bezoekersregeling tijdens de MKZ-crisis 2001 was dat geen onnodige bezoekers bij de dieren werden toegelaten. Personen die wel op het bedrijf moeten zijn, maar niet bij de dieren komen, kunnen in principe gewoon op het bedrijf komen. De auto mag niet op het bedrijf komen. Afhankelijk van de ziekte zouden recreatiegebieden hun deuren moeten sluiten.

Activiteiten waarbij geen dieren betrokken zijn, zouden doorgang kunnen vinden, aangezien het risico van overdracht waarschijnlijk gering is.

Er moet bij een 'bezoekersregeling besmettelijke dierziekten' rekening worden gehouden met de aard van de infectie. MKZ treft meer diersoorten, namelijk alle evenhoevigen, dan bijvoorbeeld varkenspest. Ook NCD en Aviaire influenza zijn aangifteplichtige dierziekten. Dus de vraag is hoe gedetailleerd een bezoekersregeling moet zijn. Het is belangrijk of de bezoekersregeling alleen voor MKZ of voor alle lijst A-ziekten geldt. In dat geval moet er een opsplitsing per ziekte komen. Wanneer wordt gesproken van "gevoelige dieren" wordt dit probleem ondervangen.

Er moet onderscheid worden gemaakt tussen bezoekers die met dieren in contact komen en bezoekers die dat niet doen. Bezoek op bedrijven moet tot een minimum worden beperkt. Bezoekers die toch op bedrijven moeten komen en in contact met dieren komen (in de stal) moeten zo goed mogelijk de minimale hygiënemaatregelen in acht nemen. Dat houdt in: bedrijfskleding, handen wassen, geen materialen binnenbrengen die op andere bedrijven zijn gebruikt, tenzij deugdelijk en aantoonbaar ontsmet en de auto niet op het bedrijfsterrein.

3.4 Interview AID

Effectiviteit

Het aantal bezoeken aan veehouderijbedrijven is tijdens en na de MKZ-crisis afgenomen. Dit is het gevolg van het bewustzijn van de boeren/burgers van de te lopen risico's. Het bezoek blijft vaak beperkt tot noodzakelijk bezoek. Dit is zeer effectief volgens de AID.

Controleerbaarheid

De controleerbaarheid van de bezoekersregeling is niet groot, omdat de AID geen intensieve controles kan uitvoeren. Dit is echter ook geen doel van de AID. De AID voert geen controle per individueel bedrijf, maar alleen steekproefsgewijs. Tijdens en na de crisis had de AID weinig meldingen omtrent overtredingen uitgezonderd enkele mensen van de pers. De regelingen worden goed nageleefd door de boeren/burgers. Veehouders hebben goed normbesef en voelen de verplichting ten opzichte van collega's de regels in acht te nemen. Er zijn dus andere elementen (b.v. sociale) dan de controles die ervoor zorgen dat de regels worden nageleefd.

Werkbaarheid

De werkbaarheid was voor primaire bedrijven niet groot. Alleen het noodzakelijke bezoek werd toegelaten op het bedrijf. Het was voor veehouders moeilijk om te bepalen wat noodzakelijk bezoek was. Een knelpunt was niet zozeer het douchen en ontsmetten van materialen, maar de verplichte wachttijd van 72 uur die moest worden ingelast tussen het bezoeken van verschillende veehouderijbedrijven beperkte de werkbaarheid van de bezoekersregeling.

Haalbaarheid

Er zijn tijdens de crisis geen onhoudbare situaties ontstaan ten aanzien van de bezoekersregeling. De 72 uur stand-still hoeft niet gewijzigd te worden. Het was een goede termijn waarbij alle contacten nagetrokken konden worden. De periode moet niet worden verlengd. Dat verhoogt de kans op illegale praktijken en problemen. Dat heeft geen toegevoegde waarde voor de bestrijding van MKZ.

Handhaafbaarheid

Recreatiebedrijven met vee en hobbyboerderijen moeten over dezelfde kam geschoren worden als veehouderijbedrijven. Ook hier geldt dat er sprake is van sociale controle. De beheerders hebben een groot verantwoordelijkheidsgevoel en zien de risico's in. Tijdens de MKZ-crisis ontstonden probleemsituaties op kampeerboerderijen en de maneges waar evenhoevigen aanwezig waren. Men bedacht tal van constructies om de zaak gewoon voort te zetten zonder dat er aan de feitelijke situatie iets veranderde. Daar waar men geen constructie bedacht nam men

vaak ingrijpende maatregelen zoals het doden van de schapen/geiten om voor het overige gewoon de zaak te kunnen voortzetten.

Communicatie

De communicatie tijdens de crisis was volgens de AID voldoende. De crisis had genoeg aandacht van de media en via internet kon iedereen op de hoogte blijven van de laatste ontwikkelingen op het gebied van MKZ.

Succesvolle bezoekersregeling

De bezoekersregeling mag volgens de AID zijn huidige vorm houden. Indien een standaard bezoekersregeling wordt opgesteld is het dringende advies van de AID om alleen hoofdlijnen te beschrijven in de regeling. De regeling mag niet te ingewikkeld worden. Dit kan worden bereikt door niet te veel uitzonderingen te maken in de regelgeving.

3.5 Kernpunten uit de interviews

LTO-Nederland

De bewustwording van de boeren/burgers ten aanzien van de noodzaak van de bezoekersregeling in plaats van het uitvoeren van controles wordt benadrukt door LTO-Nederland. Er moet een permanente scheiding worden aangebracht op veehouderijbedrijven tussen het woongedeelte en het bedrijfsgedeelte. Tevens moeten alle bezoekers worden genoteerd in een logboek. In vredetijd moet er worden gecommuniceerd over het belang van deze scheiding en de registratieplicht.

RVV

Volgens de RVV is het belangrijk dat er een permanente scheiding wordt aangebracht tussen het woongedeelte en het bedrijfsgedeelte. Verder moeten de registratieplicht en hygiëneplicht gaan gelden. In vredetijd moet de communicatie worden verbeterd naar de boeren/burgers over de bezoekersregeling.

ID-Lelystad

Volgens ID-Lelystad moet er bij de bezoekersregeling onderscheid worden gemaakt tussen bezoekers die met dieren in contact komen en bezoekers die dat niet doen. Verder is het zo dat ID-Lelystad er tot nog toe vanuit gaat dat besmettelijke ziekten niet of nauwelijks worden overgedragen via de route dier-persoon-persoon-dier: dus van mens op mens. Hiermee moet rekening gehouden worden bij het opstellen van een bezoekersregeling.

Uit de recente epidemieën is gebleken dat het virus ook op bedrijven kan worden binnengebracht buiten de BT-gebieden. In principe zou een bezoekersregeling dus ook voor andere dan BT-gebieden (b.v. Nederland in zijn geheel) moeten gelden.

AID

Een bezoekersregeling moet een grote lijnen regeling zijn, alleen de hoofdlijnen beschrijven. Tijdens een crisis moeten recreatiebedrijven, hobbybedrijven en kinderboerderijen over dezelfde kam worden geschoren.

4 Basissituatie bij bezoekersregeling

In hoofdstuk 2 is een overzicht gegeven van de bezoekersregeling MKZ-crisis 2001. Deze bezoekersregeling is in hoofdstuk 3 geëvalueerd met behulp van verschillende organisaties die in nauw contact stonden met de praktijk tijdens de crisis. Aan de bezoekersregeling waren een aantal knelpunten gekoppeld, waardoor de bezoekersregeling niet optimaal kon functioneren. Bij het opstellen van een bezoekersregeling voor lijst A-ziekten is het belangrijk dat deze knelpunten worden opgelost. Deze knelpunten worden in dit hoofdstuk besproken.

4.1 Bezoekers

De bezoekersregeling wordt alleen opgesteld voor bezoekers van het bedrijfsgedeelte zonder eigen vertegenwoordiging. Deze groep bezoekers is op te splitsen in drie categorieën. De eerste categorie bezoekers mag altijd het bedrijfsgedeelte betreden, maar in crisistijd alleen bij acuut gevaar. Onder acuut gevaar wordt een levensbedreigende situatie van mens of dier verstaan die alleen opgelost kan worden door betreffende bezoeker op het bedrijfsgedeelte toe te laten (b.v. politie, brandweer, huisartsen, ambulance en soortgelijke noodhulpdiensten). De tweede categorie bezoekers mag het bedrijfsgedeelte altijd betreden voor bedrijfsmatige handelingen behalve in crisistijd (b.v. degene die brandstof levert, toezichthoudende ambtenaren en controleur gewasbeschermingsmiddelen). De derde categorie mag het bedrijfsgedeelte alleen betreden tijdens standaard situaties. Bezoek van het woongedeelte van de boerderij is altijd toegestaan mits elk contact tussen bezoeker en evenhoevigen is uitgesloten. Onderstaand volgt een overzicht van de drie verschillende categorieën met voorbeelden.

1e categorie:

Bezoekers die altijd het bedrijfsgedeelte mogen betreden, maar in crisistijd alleen bij acuut gevaar

Bijvoorbeeld: Brandweer, Politie, Dokter
Dierenartsen
Veeverloskundigen (vallen onder het begrip dierenartsen)
Hulpverleners
Bedrijfsverzorgers

2e categorie:

Bezoekers die bedrijfsmatig het bedrijfsgedeelte mogen betreden behalve in crisistijd

Bijvoorbeeld: Controleurs
Inseminatoren
Klauwverzorgers
Fokkerijmedewerker
Medewerkers van zorgboerderijen

3e categorie:

Bezoekers die in standaard situatie het bedrijfsgedeelte mogen betreden

Bijvoorbeeld: Ruiters
Loonwerker Aspergesteker
Familie en kennissen
Klanten van boerderijwinkel
Recreanten van recreatieboerderij
Aannemers (Bouwvakkers)

4.2 Woongedeelte versus bedrijfsgedeelte

Tijdens de MKZ-crisis bestond grote onduidelijkheid over het begrip 'bedrijf'. Wat hoort nu wel bij het bedrijf en wat hoort nu niet bij het bedrijf? Hierdoor nemen mensen onnodig veel maatregelen of juist te weinig. Het is belangrijk dat hierover duidelijkheid komt om problemen in de toekomst te voorkomen.

Het woongedeelte wordt met een fysieke barrière (muur, hek, rood/wit lint, etc) gescheiden van het bedrijfsgedeelte. Dit geldt voor alle veehouderijbedrijven dus ook hobbybedrijven. Deze fysieke barrière moet gezien worden als het schone weg-vuile weg principe in de varkenshouderij. De plaats waar de dieren staan, is het schone weg gedeelte wat inhoudt dat die plaats alleen betreden mag worden mits registratie en ontsmetting (mensen: douchen/omkleden, materialen: ontsmettingsbadje) heeft plaatsgevonden.

4.3 Aangifteplichtige dierziekten

De aangifteplichtige dierziekten waarbij de verspreiding via persoonscontacten plaats kan vinden, zijn in onderstaande tabel weergegeven. Tevens zijn de gevoelige diersoorten voor de desbetreffende dierziekte in de tabel weergegeven.

Tabel 1 Aangifteplichtige dierziekten waarbij persoonscontacten een rol spelen bij de verspreiding en de gevoelige diersoorten

Dierziekte	Gevoelige diersoorten
Mond- en klauwzeer	Alle evenhoevigen (laatste uitbraak 2001)
Vesiculaire stomatitis	Koeien, varkens, geiten, schapen, paarden, mensen (ziekte is nooit vastgesteld)
Blaasjesziekte	Varkens (laatste uitbraak 1994)
Besmettelijke bovine pleuropneumonie	Koeien (laatste uitbraak 1887)
Afrikaanse varkenspest	Varkens (laatste uitbraak 1986)
Klassieke varkenspest	Varkens (laatste uitbraak 1998)
Aviaire influenza	Kippen en kalkoenen
Pseudo-vogelpest (NCD)	Vogels, kippen, eenden en ganzen (laatste uitbraak 1999)

4.4 Communicatie

Tijdens de MKZ-crisis bestonden grote onduidelijkheden in de regelgeving. Deze onduidelijkheden varieerden van onduidelijkheid van de betekenis van het begrip 'evenhoevig tot bezoek'. Een betere communicatie zorgt voor meer rust en begrip tijdens een crisis. Voorkomen had kunnen worden dat mensen angstig waren en niemand toe wilde laten op het bedrijf. Voorkomen had ook kunnen worden dat mensen de regels ontdoken en maatregelen niet serieus namen (denk aan het laten onderduiken van hobbydieren). Hierbij is het heel belangrijk dat mensen het belang van de maatregelen inzien. Communicatie naar boeren en burgers toe over de aangifteplichtige dierziekten kan geschieden via internet en teletekst. Dit zijn goede

media die veel mensen bereiken. Verder kan gedacht worden aan huis-aan-huis bladen, vakbladen, LTO-Nederland, nieuwsbrieven.

4.5 Regels of zorgplicht?

Bij het opstellen van de bezoekersregeling wordt een afweging gemaakt tussen het gebruiken van regels en het aanspraak maken op de zorgplicht. De zorgplicht houdt in dat boeren/burgers worden voorgelicht over de risico's van bezoekers met betrekking tot de verspreiding van aangifteplichtige dierziekten. Hierbij worden de boeren/burgers tevens voorgelicht over de maatregelen die genomen kunnen worden om deze verspreiding te voorkomen. Er wordt van de boeren/burgers verwacht dat zij na deze voorlichting zelf de risico's van bezoekers inschatten en voldoende, bedrijfsspecifieke maatregelen treffen.

In de bezoekersregeling wordt naast regels ook gebruik gemaakt van zorgplicht. De zorgplicht wordt met name gebruikt bij de niet-intensieve veehouderijbedrijven, kinderboerderijen en hobbyboeren. In de praktijk is een strakke regelgeving voor deze bedrijven niet werkbaar. De regels worden vooral ingezet bij de intensieve veehouderijbedrijven. Deze bedrijven hebben een meer gesloten structuur, waardoor regels ten aanzien van het ontvangst van bezoekers makkelijker kunnen worden nageleefd. Bovendien is bij een deel van deze bedrijven al een standaard bezoekersregeling geïmplementeerd.

Bij het opstellen van regels moet de effectiviteit ten aanzien van het doel worden bekeken. Indien de effectiviteit van de regels voldoende is, is de bereidheid van de boeren/burgers om zich aan de regels te houden vaak ook voldoende. De aandachtspunten hierbij zijn duidelijke regels en duidelijke communicatie.

5 Advies bezoekersregeling

Uit voorgaande hoofdstukken is gebleken dat de bezoekersregeling MKZ-crisis 2001 niet optimaal was. Dit blijkt uit de interviews die zijn beschreven in hoofdstuk 3 en de knelpunten die zijn beschreven in hoofdstuk 4. In dit hoofdstuk wordt een advies gegeven ten aanzien van een nieuwe bezoekersregeling. Deze bezoekersregeling bestaat uit een:

- Zorgplicht
- Standaard bezoekersregeling
- Aangescherpte bezoekersregeling
- Crisis bezoekersregeling

De bezoekersregeling heeft alleen betrekking op de bezoekers die op het bedrijfsgebied komen. Dus niet de bezoekers van het woongebied.

5.1 Beschrijving bezoekersregeling

5.1.1 Zorgplicht

De zorgplicht geldt voor bezoekers van niet-intensieve veehouderijbedrijven en ook voor hobbyboerderijen, zorgboerderijen, recreatieboerderijen en kinderboerderijen. De zorgplicht geldt in drie situaties. Deze situaties zijn de volgende:

- Indien geen sprake is van een aangifteplichtige dierziekte voor alle niet-intensieve veehouderijbedrijven;
- bij een dreiging van een aangifteplichtige dierziekte voor niet-intensieve veehouderijbedrijven met niet-gevoelige diersoorten;
- bij een uitbraak van een aangifteplichtige dierziekte voor niet-intensieve veehouderijbedrijven met niet-gevoelige diersoorten binnen en buiten het BT-gebied.

Het advies is om via voorlichting de naleving van hygiënemaatregelen te ondersteunen en deze middels zorgplicht tot uitvoering te brengen. De hygiënemaatregelen houden in dat personen die de afgelopen 72 uur een ander veehouderijbedrijf hebben bezocht, worden afgeraden het betreffende veehouderijbedrijf te bezoeken. Tevens moet de houder zich bewust zijn dat alle bezoekers risico's met zich meebrengen met betrekking tot het verspreiden van dierziekten. De zorgplicht van de houder speelt een belangrijke rol in het beperken van deze risico's.

5.1.2 Standaard bezoekersregeling

Het advies voor een standaard bezoekersregeling voor de intensieve veehouderij wordt ondersteund door zowel de RVV, AID als LTO-Nederland. De standaard bezoekersregeling geldt voortaan in drie situaties op intensieve veehouderijbedrijven; varkens, kippen, kalveren, nertsen etc. Deze situaties zijn de volgende:

- Indien geen sprake is van een aangifteplichtige dierziekte voor alle intensieve veehouderijbedrijven;
- bij een dreiging van een aangifteplichtige dierziekte voor intensieve veehouderijbedrijven zonder gevoelige diersoorten;
- bij een uitbraak van een aangifteplichtige dierziekte voor intensieve veehouderijbedrijven zonder gevoelige diersoorten binnen en buiten het BT-gebied.

Alleen het, volgens de houder/eigenaar, noodzakelijke bezoek uit alle categorieën (paragraaf 4.2) mag worden toegelaten op het bedrijf mits aan enkele plichten wordt voldaan. Deze plichten zijn de registratieplicht en hygiëneplicht. De registratieplicht houdt in dat de bezoeker zijn naam, de datum en de reden van het bezoek moet opschrijven in het logboek dat bij de ingang van het bedrijfsgedeelte ligt. Indien de bezoeker met een auto het erf is opgereden, dient ook het nummerbord van het voertuig genoteerd te worden. De hygiëneplicht houdt in dat de bezoeker bedrijfskleding moet dragen en in het geval dat de afgelopen 72 uur een ander veehouderijbedrijf is bezocht, is douchen verplicht. Om deze plichten te realiseren, moet een permanente fysieke scheiding worden aangebracht op het bedrijf tussen het woongedeelte en het bedrijfsgedeelte (paragraaf 4.3).

5.1.3 Aangescherpte bezoekersregeling

De aangescherpte bezoekersregeling geldt indien gevoelige dieren op het bedrijf aanwezig zijn en sprake is van een aangifteplichtige dierziekte die in paragraaf 4.4 wordt genoemd. De aangescherpte bezoekersregeling geldt in drie situaties. Deze situaties zijn de volgende:

- Bij een dreiging van een aangifteplichtige dierziekte:
 - uitbraak van een aangifteplichtige dierziekte in een ander land voor zover die uitbraak heeft geleid tot aanvullende crisisregelgeving in Nederland;
 - bij een uitbraak van een aangifteplichtige dierziekte in een land waarmee Nederland intensieve handelsbetrekkingen heeft (toeristenregeling).
- Bij een uitbraak van een aangifteplichtige dierziekte in Nederland buiten het BT-gebied (na de stand-still periode).
- Na de laatste uitbraak van een aangifteplichtige dierziekte in Nederland totdat alle BT-gebieden zijn opgeheven.

Indien geen gevoelige dieren op het bedrijf aanwezig zijn of een aangifteplichtige dierziekte uitbreekt die niet in paragraaf 4.4 wordt genoemd, geldt de standaard bezoekersregeling. De "aangescherpte bezoekersregeling" houdt in dat de houder/eigenaar alleen bezoek uit de eerste twee categorieën (paragraaf 4.2) mag toelaten op zijn bedrijf. Bij het toelaten van het bezoek uit de eerste en tweede categorie dient aan de registratieplicht (paragraaf 5.1.2) en de hygiëneplicht (verplicht douchen en omkleden) te worden voldaan. Het advies is echter om zo weinig mogelijk bezoekers toe te laten op het bedrijf.

5.1.4 Crisis bezoekersregeling

Bij een uitbraak van een aangifteplichtige dierziekte (paragraaf 4.4) in Nederland geldt, tijdens de 72 uur stand-still, de "crisis" bezoekersregeling voor alle veehouderijbedrijven in Nederland. Na de stand-still geldt de "crisis" bezoekersregeling alleen voor bedrijven met gevoelige diersoorten binnen het BT-gebied.

Bij de "crisis" bezoekersregeling mogen alleen de bezoekers uit de eerste categorie (paragraaf 4.2) het bedrijf bij acuut gevaar betreden. Indien mogelijk dient aan de registratieplicht (paragraaf 5.1.2) en de hygiëneplicht (verplicht douchen en omkleden) te worden voldaan. Bezoek uit de tweede en derde categorie (paragraaf 4.2) is niet toegestaan op het bedrijf. Bedrijven zonder gevoelige dieren voor de betreffende dierziekte hebben te maken met de "standaard" bezoekersregeling of de zorgplicht.

Politie, brandweer, huisartsen, ambulance en soortgelijke noodhulpdiensten zijn altijd toegestaan op alle veehouderijbedrijven bij noodgevallen. Bezoek aan het woongedeelte van de boerderij is ook altijd toegestaan mits elk contact tussen de bezoeker en de gevoelige diersoorten is uitgesloten.

5.2 Overzicht bezoekersregeling

De in 5.1 besproken typen bezoekersregelingen worden in tabel 2 nog eens schematisch weergegeven.

Horizontaal wordt hier onderscheid gemaakt in de situatie waarin Nederland zich kan bevinden. Dit onderscheid zich in de fase dierziekte-vrij, alert en uitbraak.

In de situatie "dierziekte-vrij" bevinden zich op dat moment in Nederland geen dieren met een aangifteplichtige dierziekte. In de situatie "alert" is er een uitbraak van een aangifteplichtige ziekte in een ander land, dat in Nederland leidt tot een aanvullende crisisregelgeving. En in de situatie "uitbraak" is er in Nederland een aangifteplichtige ziekte uitgebroken.

Verticaal wordt onderscheid gemaakt in intensieve en niet-intensieve veehouderij en binnen de houderij typen wordt er onderscheid in gevoelige en niet-gevoelige diersoorten gemaakt.

Tabel 2 Totaal overzicht bezoekersregeling

		Situatie				
		Dierziekte-vrij	Alert	Uitbraak		
				Stand-still	Binnen BT-gebied	Buiten BT-gebied
Intensieve veehouderij	Gevoelige diersoorten	Standaard	Aangescherpt	Crisis	Crisis	Aangescherpt
	Niet-gevoelige diersoorten	Standaard	Standaard	Crisis	Standaard	Standaard
Niet-intensieve veehouderij	Gevoelige diersoorten	Zorgplicht	Aangescherpt	Crisis	Crisis	Aangescherpt
	Niet-gevoelige diersoorten	Zorgplicht	Zorgplicht	Crisis	Zorgplicht	Zorgplicht